

vants de l'edat mitjana (des de l'emperador Teodosi I fins a la crisi de les darreries del segle XIV) i un índex onomàstic.

Transcric les paraules amb les quals Andrés Martínez Lorca tanca aquest llibre, en la mesura en què em semblen significatives per ressenyar-lo: «Quien desee profundizar en el conocimiento de la filosofía medieval, debería seguir leyendo. Aquí solo hemos pretendido esbozar una aproximación a ese lejano mundo intelectual. Los trazos de nuestro cuadro han sido necesariamente gruesos» (p. 135). I així és. La col·lecció «Biblioteca: Descubrir la Filosofía», dirigida per Manuel Cruz, ofereix un total de 30 llibres, cada un dels quals presenta sintèticament el pensament d'un filòsof rellevant per a la nostra història. És significatiu comprovar com tan sols els cínics, els estoics i els epicuris, d'una banda, i els filòsofs de l'edat mitjana, de l'altra, s'insereixen en

una única obra col·lectiva que pretén presentar-los tots en conjunt. Davant d'aquesta conjuntura i de la necessària brevetat d'un text de divulgació sobre filosofia, fer un esbós de la filosofia medieval, de quinze segles de producció de pensament plens de canvis culturals i històrics de gran envergadura, és ja un gran mèrit. Però, a més, cal aplaudir la claredat de l'exposició i la capacitat de l'autor de compendiar informació, qui, a pesar de veure's empès a escollir personatges i conceptes, és capaç d'oferir un esquema conceptual de les idees fonamentals de cada pensador, acompanyades adequadament de fragments de les fonts primàries d'aquest. Amb tot, només ens queda agrair la iniciativa del diari *El País* de promoure una col·lecció dedicada exclusivament a la filosofia i a la seva història, en un format molt divulgatiu i accessible per a tots els públics.

Maria Cabré Duran

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enrahonar.696>

Actes de la «III Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova»

Edició a cura de Josep Perarnau (2014)

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Facultat de Teologia de Catalunya,

«Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, 46», 497 p.

ISBN 978-84-9965-224-5 (IEC); 978-84-941633-6-4 (FTC)

Els dies 7, 8 i 9 d'octubre de 2011 es va celebrar, a Barcelona, la III Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans i per la Facultat de Teologia de Catalunya. El mes d'octubre de 2014, s'editaren les actes resultants de dita reunió, la qual aplegà estudiosos i especialistes de la figura i de l'obra del metge i reformador espiritual Arnau de Vilanova (València?, c. 1240 – Gènova, 1311).

El llibre de les actes s'inicia, com és habitual, amb la crònica de la trobada

(p. 7-67), escrita per Jaume de Puig i Oliver (IEC). Més enllà de descriure el contingut de les sessions d'estudi i de debat que tingueren lloc a la Facultat de Teologia de Catalunya i a la residència Martí Codolar durant les tres jornades, també s'hi exposen les raons que motivaren la III Trobada. El primer motiu al·ludit és la proposta del Dr. Josep Perarnau i Espelt de «procedir a la recollida de totes les dades biogràfiques disponibles sobre Arnau, per tal de clarificar el màxim possible no solament la seva biografia, ans

també la cronologia de cadascuna de les seves obres» (p. 7). Així doncs, la III Trobada es dedicaria a les noves aportacions sobre la biografia i les obres d'Arnau de Vilanova i les que se li atribueixen. A més, però, aquesta proposta d'estudi coincidia amb el set-centè aniversari de la mort del mestre Arnau, una segona motivació. A aquestes dues raons, cal afegir-n'hi una tercera: l'anhel i l'afany del mateix Perarnau d'estudiar la vida d'Arnau de Vilanova i d'editar-ne, a Catalunya, la seva obra espiritual —la que no està inclosa en les obres mèdiques en curs d'edició—. Aquest desig es va veure acomplert amb la creació del Centre Internacional d'Estudis Arnau de Vilanova (CEAV), fruit de l'acord entre l'Institut d'Estudis Catalans i la Facultat de Teologia de Catalunya. El CEAV fou inaugurat en el marc de la mateixa III Trobada, la celebració de la qual queda més que justificada.

La crònica de la III Trobada resumeix els treballs publicats en l'àmbit de l'arnaldisme durant els darrers anys —de 2004 ençà— i, a continuació, descriu la sessió inaugural de les jornades. S'hi editen els textos resum que corresponen a la lliçó inaugural de Pere Lluís Font («Cap a la "naturalització" històrica d'Arnau de Vilanova»), a la intervenció de Jon Arrizabalaga («Record del professor Juan Antonio Paniagua (1920-2010)»), a l'exposició de Marina Miquel i Vives («Notícies de Pere el Gran i Blanca d'Anjou, el rei i la reina tractats per Arnau de Vilanova») i a la intervenció de Michael McVaugh respecte als estudis escamesos sobre Arnau de Vilanova com a metge. La crònica, després de sintetitzar el contingut de les sessions d'estudi que tingueren lloc al llarg de la III Trobada i que es materialitzen en aquestes actes, presenta en apèndix el text resultat de l'anàlisi de les despulles del rei Pere III el Gran i Blanca d'Anjou (p. 42-67). A continuació, s'hi editen 15 textos o articles, 13 dels quals corresponen a les ponències que se succeïren al llarg de la III Trobada. Tanmateix, els articles no

segueixen l'ordre cronològic de les ponències a què corresponen, sinó que es presenten per ordre alfabètic, d'acord amb els cognoms dels seus autors. Els treballs acollits en el volum que presentem també s'han publicat a l'*Arxiu de textos catalans antics*, XXX (2011-2013).

L'article que obre les actes de la III Trobada (p. 69-170) correspon a la primera ponència que s'hi va presentar, en la qual Josep Alanyà Roig (Arxiu Diocesà de Tortosa) parlà sobre el diplomatarí d'Arnau de Vilanova («Diplomatarí de mestre Arnau de Vilanova. Avantprojecte. Regest de documents»), el treball i l'edició del qual està en curs. El resum de la ponència s'acompanya dels 248 regestos dels documents, als quals segueix un apèndix amb els documents que es troben a l'Arxiu de la Catedral de València i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó relatius al mestre Arnau.

El segon article de les actes (p. 171-190) resumeix la ponència d'Antoine Calvet (París) i tracta la relació entre Arnau de Vilanova i l'alquímia. El text es titula «Le médecin Arnau de Vilanova et l'alchimie: Dernières mises au point (œuvres et doctrines)» i s'estructura en tres apartats: «Arnau de Vilanova et l'alchimie», on s'exposa la concepció que Arnau tenia de l'alquímia; «La fama alchimique d'Arnau de Vilanova», i «La légende alchimique d'Arnau de Vilanova».

El tercer article (p. 191-238) correspon a l'aportació de Lluís Cifuentes (Universitat de Barcelona) respecte a «la difusió de la imatge i del nom d'Arnau de Vilanova i de les seves obres, tant les autèntiques com les considerades espúries» (p. 191). L'article, titulat «La bibliografia mèdica catalana d'Arnau de Vilanova: Estat de la qüestió i nous textos (amb una nota sobre la difusió a Catalunya d'una *Vida* d'Arnau)», s'estructura en dos apartats: el primer correspon a la difusió catalana d'una *Vida* d'Arnau, i el segon —«Més enllà del *Regimen Sanitatis*»— exposa l'estat de la qüestió de les obres mèdiques arnaldianes

o atribuïdes a Arnau que van circular en català (com ara *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*, *Aphorismi de memoria*, *Practica summaria* o *Antidotarium*). L'apèndix inclou l'edició de la còpia de la *Vida* esmentada i l'edició d'un corpus de fins a nou receptes i textos atribuïts a Arnau, inèdits o mal coneguts.

En el quart article (p. 239-253), titulat «El Antidotario de Arnau de Vilanova: A vueltas con la autenticidad» i a càrrec de Pedro Gil-Sotres (Universidad de Navarra), s'hi exposen els criteris que permeten establir l'autenticitat arnaldiana de l'*Antidotarium Arnaldi*, una obra de farmàcia pràctica. Aquesta qüestió ha causat i causa controvèrsia des de la publicació de les *Arnaldi de Vilanova Opera Medica Omnia (AVOMO)*, la mateixa que ha servit per promoure la seva investigació. La conclusió de Gil-Sotres, que pretén justificar en aquest article, és que l'obra és apòcrifa i, per tant, no s'hauria d'incloure en les *AVOMO*. L'article de les actes es divideix en quatre apartats: 1. «El *status questionis*», que parteix de la I Trobada; 2. «Estructura y fuentes del *Antidotarium Arnaldi*»; 3. «La cuestión central: la autenticidad de la primera parte del *Antidotario*»; i 4. «La razón de su composición: una obra orientada a los boticarios». Els apèndixs ofereixen els paral·lels textuals entre l'*Antidotarium* i l'*Speculum* (I) i entre l'*Antidotarium* i la *Repetitio super canonem Vita Brevis* (II).

El cinquè article (p. 255-291) correspon a la intervenció de Sebastià Giralt (Universitat Autònoma de Barcelona) i es titula «Cap a l'edició crítica de la *Practica summaria* d'Arnau de Vilanova». L'autor hi exposa el contingut, l'autenticitat i la tradició textual i de transmissió de l'obra *Practica summaria*. Els apèndixs de l'article presenten la llista detallada dels 21 manuscrits coneguts que transmeten la *Practica summaria* (I), la panoràmica general de la tradició textual de la mateixa obra (II), un text preliminar de l'edició crítica que prepara

l'autor per a les *AVOMO* (III) i alguns *Experimenta* transmesos amb la *Practica summaria* (IV).

El sisè article (p. 293-304) és de Michael McVaugh (University of North Carolina) i es titula «The writing of the *Speculum medicine* and its place in Arnau de Vilanova's last years». Tal com indica el títol, se centra en la gènesi de l'obra *Speculum medicine* —a partir de les referències que conté a obres anteriors— i en l'estudi de la producció mèdica d'Arnau de Vilanova al llarg dels cinc darrers anys de la seva vida (1306-11). L'article s'articula en dues parts: «*The Speculum medicine*» i «Other arnaldian medical writings».

El setè article (p. 305-334), a càrrec de Jaume Mensa i Valls (Universitat Autònoma de Barcelona), és un estudi detallat i una anàlisi comparativa de la sentència de Tarragona de 1316 i les tesis teològiques arnaldianes afectades per ella o, en altres paraules, es posen en relació «les tesis teològiques afectades per la sentència condemnatòria dels escrits teològics d'Arnau de Vilanova amb els textos corresponents de les seves obres» (p. 305). El text es titula «Confrontació de les tesis condemnades en la sentència de Tarragona de 1316 amb les obres espirituals d'Arnau de Vilanova» i ofereix un estudi textual minuciós del qual es conclou que tal sentència de Tarragona fou «un cúmul de despropòsits» i errors comesos des de diverses vessants. Més enllà del nus central de la confrontació textual de les tesis, l'article també consta d'una introducció i d'una llista de conclusions. L'apèndix reuneix precisions al voltant de la data i dels autors de la sentència de Tarragona de 1316.

El vuitè article (335-361), a càrrec de Josep Perarnau i Espelt (Facultat de Teologia de Catalunya i IEC), es titula «De cronologia arnaldiana, 1297-1305» i resumeix la seva ponència sobre la biografia d'Arnau de Vilanova durant el període de temps indicat, focalitzada en el viatge

d'Arnau a París i en les conseqüències que comportà. L'article inclou el «Resum inicial de la cronologia arnaldiana, 1297-1305», una bibliografia del tema, les conseqüències cronològiques del viatge d'Arnau a París i de la Victòria d'Otranto, l'exposició del camí «Del *De aduentu Antichristi* al *De tempore aduentus Antichristi*», els «Problemes crítics entorn els documents del 1299», l'exposició de la segona part del procés inquisitorial a París i «El comiat definitiu davant el rei de França». L'article finalitza amb el «Resum final de cronologia arnaldiana, especialment parisenc, 1267-1301».

L'article que segueix (p. 363-372), titulat «L'Anticristo nel *Gladius iugulans Thomatistas*», és el resum de la ponència de Cosimo Reho (Facoltà Teologica Pugliese, Bari). S'estructura en dues parts: a la primera («Lo sviluppo patristico-medievale»), l'autor es limita a detallar l'evolució del tractament del tema bíblic de l'Anticrist en els Pares de l'Església i en els teòlegs medievals; a la segona («Perché i tomisti sono precursori dell'Anticristo?»), Reho es deté en el *Gladius* arnaldia i esbossa així la concepció d'Arnau de Vilanova respecte a la relació entre el creient i la veritat cristiana.

Fernando Salmón Muñoz (Universidad de Cantabria) firma el desè article d'aquestes actes (p. 373-383) amb un text titulat «*De parte operativa: A preliminary approach to its date of composition and contents*», en el qual s'exposen els resultats de l'estudi de la data de composició i del contingut del *De parte operativa*, l'autenticitat de la qual no està en dubte segons el parer de l'autor. Salmón situa la data de composició de l'obra en el mateix marc cronològic que l'*Speculum medicine* (entre 1306 i 1309), amb la qual cosa constitueix «another testimony to Arnau's last years of medical production» (p. 373). En una segona part de l'article, Salmón descriu l'estructura i el contingut de l'obra, dividida en cinc parts.

L'article que segueix (p. 385-412) es titula «Bérenger Frédol (1250 ca. – 1323), amico di Arnau de Vilanova» i resumeix la ponència de Francesco Santi (Università di Lecce), la qual suggerí un nou angle d'investigació de la biografia d'Arnau de Vilanova. Tal com n'indica el títol, el text presenta la figura de Berenguer Fredol, bisbe de Besiers, penitencier major i cardenal de Climent V, i les relacions que va mantenir amb Arnau de Vilanova. A la primera part de l'article, «Bérenger Frédol: Il personaggio e lo scrittore», Santi n'ofereix les dades biogràfiques, la seva obra i els escrits, a més d'exposar la vessant canonista de Berenguer. En una segona part de l'article, Santi passa a detallar les relacions de Berenguer amb Arnau, mostrant totes les circumstàncies històriques i textuales que els relacionen, quelcom que pot ser una ocasió per «capire Arnau, collocando un'altra delle sue amicizie nel giusto ordine» (p. 412).

Barbara Scavizzi (Gubbio) firma el text següent (p. 413-438), titulat amb la suggestiva pregunta «Abbiamo un autografo di Arnau de Vilanova?», on analitza els criteris segons els quals Annelise Maier va afirmar que havia vist, en un manuscrit de la Biblioteca Apostòlica Vaticana (ms. Borgh. 205), un còdex privat d'Arnau amb autògrafs del mestre, hipòtesi que Scavizzi rebutja. L'objectiu de l'article és treure a la llum nous elements que permetin fer una altra lectura del significat històric de tal manuscrit i intentar reconstruir el possible context històric i cultural de tal compilació, tot per mostrar la llunyania del manuscrit de la BAV respecte a les mans d'Arnau. Per fer-ho, Scavizzi ofereix una descripció breu del manuscrit Borgh. 205, incloses les intervencions i les gloses, i detalla els aspectes principals de la hipòtesi de Maier, per acabar oferint idees noves que facilitin un nou enquadrament historiogràfic del còdex. Immediatament després de l'article de Scavizzi, se n'hi insereix un de Massimiliano Bas-

setti (Universit  degli Studi di Verona), titulada «Note a margine dei presunti autografi di Arnaldo di Villanova» (p. 438-447), tot i que no correspon a cap ponència de la III Trobada. Es tracta d'un text tècnic en el qual s'analitzen paleogr ficament les glosses del manuscrit estudiat per Scavizzi i el text d'altres documents arnaldians, amb l'objectiu d'oferir informació objectiva per reconèixer l'autografia arnaldiana.

L'article que segueix (p. 449-457) es titula «Note sull'attribuzione della "Expositio super Apocalypsi" del codice Vat. Ott, Lat. 536», de Fabio Troncarelli (Universit  degli Studi della Tuscia - Viterbo), qui no assistí a la III Trobada. Tal com el títol indica, el text estudia la possible paternitat arnaldiana de l'obra *Expositio super Apocalypsi*. L'autor, després de descriure el debat dels especialistes respecte a aquesta q estiu, ofereix conclusions basades en mètodes d'investigació paral ls (la paleografia, la filologia i la història). La conclusió fonamental de Troncarelli  s que «non possiamo accettare la paternit  arnaldiana del testo» (p. 453) i que cal intentar dirimir aquesta q estiu a partir de l'estudi dels cercles arnaldians de Marsella.

El darrer article de les actes de la III Trobada (p. 459-480) es titula «From *Arnaldina* to *Practica summaria*: Towards Recovering the Hebrew Version of Arnau de Villanova's Medical Practice» i  s el resum de la ponència de Joseph Ziegler (University of Haifa, Israel), col·laborador de l'edició crítica de la *Practica summaria* d'Arnau, junt amb Sebastià Giralt. El text traça la tradició codicològica del text hebreu, en descriu l'estructura b sica, individualitza aquelles seccions que transmeten clarament la traducció hebrea del

text d'Arnau i, finalment, «reflects on how the Hebrew translation may enhance our understanding of the Latin text» (p. 459). En l'estudi, Ziegler assenyala 9 manuscrits que reporten la traducció en hebreu de la *Practica summaria*, dels quals descriu el text que inclouen i en transcriu algunes seccions per mostrar-ne la proximitat amb el text original llatí. L'article inclou també algunes conclusions que posen l'accent en la necessitat de fer una recerca futura respecte a aquesta q estiu.

El llibre es tanca amb la «Taula d'antropònims i d'anònims» (p. 481-495) i amb la «Taula general» (p. 497).

Una trobada a l'entorn de la figura i de l'obra d'Arnau de Villanova, independentment dels motius que la instiguin, permet posar en contacte els especialistes i experts en la matèria, la qual cosa possibilita crear xarxes de col·laboracions futures i, probablement, fructíferes per l'ampliació del cercle d'estudis al voltant del personatge i del seu llegat. D'aquesta manera, es pot afirmar que un esdeveniment d'aquestes característiques és un motor per promoure l'avenç del coneixement en termes generals. Però, a més, la història dels estudis al voltant d'Arnau de Villanova visqué un context excepcional fa uns quants anys —tal com hem intentat esbossar a l'inici d'aquestes línies—, el qual vesteix de rellevància la publicació de les actes de la III Trobada. L'edició dels resultats elaborats a partir d'una jornada d'aquestes característiques és la materialització escrita de la producció de coneixement que hi té lloc, és allò que hi roman i all  que en resta, però, a la vegada, constitueix un referent ineludible de l'arnaldisme recent i un punt de partida per a l'arnaldisme futur.

Maria Cabré Duran

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enrahonar.697>

